

PRAVNI STATUS ISLAMSKIH ZAJEDNICA U NJEMAČKOJ

Bilal HODŽIĆ

UDK 28-78-732.2(430)

U Njemačkoj postoje dvije kategorije vjerskih organizacija koje su registrovane na različitim pravnim osnovama:

I – udruženja privatnog prava (udruženje građana) registrirana s ciljem ostvarenja vjerskih aktivnosti.

II – korporacije javnog prava koje uživaju daleko više prava nego prve registrovane zajednice.

U prvu kategoriju pripadaju i islamske zajednice tj. džemati koji koriste formu privatnog prava (udruženje građana) kao jedini način da registruju svoje zajednice. To ukazuje na činjenicu da još ni jedna islamska zajednica nije priznata kao vjerska zajednica (Religionsgemeinschaft), u pravom smislu značenja te riječi, niti joj je dodijeljen status korporacije javnog prava (Körperschaft des öffentlichen Rechts). Ovaj način organizovanja omogućuje islamskim zajednicama posjedovanje vlastite imovine, uspostavljanje mjesta za obavljanje obreda, izvođenje vjerske pouke u islamskim centrima, sklapanje ugovora, zapošljavanje imama i dr.

U drugu kategoriju pripadaju korporacije javnog prava koje uživaju daleko više prava nego registrovane zajednice kao udruženja građana. One imaju pravo: da ubiru članarinu od svojih članova putem poreza; da uspostavljaju i održavaju bolnice, dječije vrtiće, obrazovne institucije (škole, gimnazije i fakultete); da sudjeluju u etičkim komisijama na saveznom i državnom nivou; da imaju zagaranatovan prostor u javnim rtv-servisima, regulacionim komisijama; da samostalno održavaju groblja; da imaju ustavom zagaranatovan prostor za djelovanje u vojsci, u javnim objektima, bolnicama, zatvorima; da sudjeluju u društvenim procesima; da službenici vjerskih zajednica budu tretirani kao državni službenici; da direktno budu nadležni za vjeronauku u školama itd.

Nastojanja islamskih zajednica da zadobiju status priznate vjerske zajednice (Religionsgemeinschaft) ili korporacije javnog prava još nisu urodila plodom, kako zbog zakonskih prepreka tako i zbog kratkotrajne prisutnosti muslimana u Njemačkoj. Eventualnim dobijanjem ovog statusa islamske zajednice bi imale sva prava koje sada imaju kršćanske, židovske, ahmedijske, behajiske i druge zajednice. O ovom pitanju se već duži niz godina vode diskusije u okviru Konferencije o islamu (Deutsche Islamkonferenz – DIK) koja je organizovana pod pokroviteljstvom njemačke savezne vlade. Očigledno je državi u interesu da islamske zajednice budu adekvatno organizovane čime bi se olakšala saradnja sa državnim organima i iskristalizovalo ko u stvari predstavlja muslimane u Njemačkoj. Ovim radom ćemo da upoznamo čitatelje djelimično sa navedenom problematikom, uvjetima koji se moraju ispuniti kao i preprekama koje stoje na putu dodjeljivanja statusa priznate vjerske zajednice ili korporacije javnog prava kojeg još ni jedna islamska zajednica nije dobila. Time su islamske zajednice stavljene u neravnopravan položaj u odnosu na one vjerske zajednice koje posjeduju ovaj status.¹

Ključne riječi: islamske zajednice, religijska udruženja, priznate vjerske zajednice, korporacija javnog prava, islam, Vajmarski ustav, Osnovni zakon, crkveno pravo.

1. Uvod

Usljed nedostatka radne snage koja bi učestvovala u procesu obnove Njemačke nakon Drugog svjetskog rata, Njemačka je zaključila sa raznim

zemljama (Italija 1955, Španija 1960, Grčka 1960, Turska 1961, Maroko 1963, Portugal 1964, Tunis 1965. i Jugoslavija 1968. godine) ugovor o radu (Anwerbeabkommen)² koji

je doveo do primjetne kulturološke promjene u njemačkom društvu. Riječ je o transformaciji njemačkog društva od striktno homogenog ka heterogenom društvu.

¹ Pored katolika i protestanata ovaj status imaju i stari katolici, baptisti, Vojska spasa,

Centralno vijeće jevreja, metodisti, mormoni, ruski pravoslavci i Jehovini svjedoci.

² Muhamed Baščelić, Der Islam im europäischen Einigungsprozess. Wie die

U Njemačkoj živi između 3,8 i 4,3 miliona muslimana koji potiču iz raznih muslimanskih zemalja i koji su se organizovali shodno nacionalnom, političkom ili vjerskom ključu. Tako npr. Turska-islamska unija za vjerske poslove (DITIB) broji 960 zajednica (džemata), Udruženje islamskih kulturnih centara (VIKZ) broji 300. džemata i udruženja za obrazovanje, Alevijska zajednica u Njemačkoj (AABF) broji 120. zajednica, Turska zajednica u Njemačkoj (TGD) 260. zajednica, Ahmedijsko muslimanska zajednica (AMJ) broji 225. zajednica, Šijska islamska zajednica u Njemačkoj (IGS) broji 138. zajednica, Islamska zajednica Bošnjaka (IGBD) broji 78. zajednica, Centralno vijeće Marokanaca u Njemačkoj (ZMaD) broji 47. zajednica, itd.³

Prisustvo većeg broja muslimana, različitih u svojim praksama i stavovima kao i susret njemačkog društva sa mnoštvom različitih kulturnih identiteta predstavljalo je potpunu novinu i otvaralo brojna pitanja kako pred državu tako i pred obične građane. Stoga je njemačko društvo postepeno počelo formirati određena očekivanja od useljenika, kao npr. da muslimani postanu građani kao i domaće stanovništvo, da se integrišu, da budu zagovornici slobode, uključeni u društveni život itd. Useljenici sa druge strane su morali, pored usvajanja pravnih okvira, da ta očekivanja usklade i sa vlastitim vrijednostima i religijskim normama. Nakon određene faze privikavanja uslijedile su prve konfrontacije zbog nedovoljnih jezičkih kompetencija muslimana, zatim debate u vezi nošenja marame, diskusije o islamskim aktivnostima,⁴ klanje životinja po islamskim propisima, poslovanje sa

bankama, kupovina nekretnina, itd. Muslimani nemaju političke instrumente da utječu na političke i zakonodavne procese na način da pravni okvir usklade sa vjerskim normama i potrebama. U konfliktnim situacijama muslimani su se obraćali sudovima kako bi ostvarili svoja prava kao udruženja građana ili privatne osobe. Jedan od najuočljivijih primjera su sudski procesi u pitanjima muslimanki kojima je zabranjeno da nose maramu na nastavi i kao nastavnice ali i kao učenice.

U vrijeme pojave ovih prvih debata osamdesetih godina 20. stoljeća njemačka država nije reagovala, niti je donijela zakone koji regulišu odnos muslimana i države. Muslimani su se kao što smo naveli organizovali u registrovana udruženja⁵ a ne kao vjerske zajednice. Jedna od posebnosti ovakvog načina organizovanja jeste da su članovi udruženja volonteri koji se posvećuju aktivnostima u zajednici u svoje slobodno vrijeme i uglavnom osim vjerskog lica, tj. imama, nema drugih osoba koje su profesionalno uposlene.

Dok je migracija muslimanskih radnika ka Njemačkoj predstavljala osnovu za uspostavu muslimanskih zajednica, s druge strane zahtjevi za više prava kao i zadobivanje statusa priznatih vjerskih zajednica ili korporacije javnog prava predstavljaju dugoročne želje kako bi se generacijama koje dolaze osigurala odgovarajuća prava i solidna pozicija u društvu.

Rješenje ovog pitanja je sada deklarativno u obostranom interesu vlade Njemačke i islamskih zajednica čime bi se načinio iskorak ka kvalitetnijem pravnom statusu islamskih zajednica. Time bi se ostvario bolji položaj unutar društva a njeni članovi

bi mogli da koriste svoja vjerska prava (u obrazovanju, liječenju, vojsci, humanitarnom radu, itd.) koja su zagarantovana Ustavom.⁶ Predstavnici vlasti traže pouzdanog, sigurnog i ozbiljnog partnera koji treba da posjeduje jasnu organizacionu strukturu, transparentan rad i koji će u svojim aktivnostima poštivati njemački Ustav.

U fokusu ovog rada su mogućnosti koje muslimanske zajednice imaju na raspolaganju, da bi dobile status priznate vjerske zajednice ili korporacije javnog prava. Muslimanske zajednice se trebaju više afirmisati kako bi prevladale sve prepreke i ostvarile taj status. Ovaj potrebnii pravni i društveni proces dodatno komplikuje nedovoljna preciznost u definisanju pravnih pojmova u odnosu prema islamu koji se koriste u zadatim uslovima (korporacija javnog prava, vjerska zajednica, statut zajednice, lojalnost itd.). Cijeli pravni instrumentarij njemačkog pravnog sistema u religijskim pitanjima je u uskoj vezi sa kršćanskom jezičkom hermeneutikom, tj. konceptualno i suštinski, tako da postoji mogućnost različitih interpretacija ovih pojmova. Zatim, dijametralna različitost organizacije muslimana u zemljama odakle dolaze i njihovih vjerskih potreba kao i izraženiji "diskriminirajući odnos" prema muslimanima.

2. Regulisanje odnosa između države i vjerskih zajednica

Pravna osnova koja uređuje odnose države i crkve u Njemačkoj zasnovano je na Vajmarskom Ustavu (WRV) koji je donesen 1919 god. nakon šestomjesečne debate. U Bonski Osnovni zakon (Ustav) iz 1949. (Grundgesetz, skraćeno GG)

historische Präsenz der Muslime die Rechtskultur der EU beeinflusst hat. (*Islam u evropskom procesu ujedinjenja. Kako je historijska prezentnost muslimana uticala na pravnu kulturu EU.*), Marburg 2015, str. 285-286.

³ Sonja Haug, Stephanie Müssig, Anja Sticks, *Muslimisches Leben in Deutschland, (Muslimanski život u Njemačkoj)*, str. 173.

dostupno na: <http://www.deutscheislamkonferenz.de/SharedDocs/Anlagen/DIK/DE/Downloads/Wissenschaft-Publikationen>.

⁴ Muhamet Yanik, *Die Anerkennung des Islam als Religionsgemeinschaft in Deutschland, (Priznavanje islama kao vjerske zajednice u Njemačkoj)*, Bremen, 2012. str. 3.

⁵ Organizirani muslimani su članovi džamijskih udruženja (zajednica) koja su organizovana uglavnom kao registrovana udruženja građana i koja podliježu pod Zakon o udruženjima (Vereinsrecht).

⁶ <http://www.islamskazajednica.ba>, Izbori u Islamskoj zajednici Bošnjaka u Njemačkoj, datum pregleda 07.07.18.

preuzeti su čl. 136-139. i 141. Vajmarskog ustava.⁷ Bonski Ustav obavezuje državu da zajamči svoju vjersku neutralnost, posebno zabranjujući državnu crkvu. Nakon zasjedanja Ustavotvorne skupštine u Weimaru 11. avgusta 1919. godine usvojena je odluka da će savezni Ustav odrediti samo temeljna načela odnosa države i crkve, dok će svaka savezna pokrajina donijeti svoje propise uvažavajući smjernice tadašnjeg Rajha (Carstva), a danas smjernice Osnovnog zakona (Ustava).⁸

Njemački Ustav štiti slobodu pojedinca i njegovo dostojanstvo. Zakonom se garantuje jednakost svih pojedinaca pred zakonom bez obzira na rasu, porijeklo, jezik ili vjeru. Također, Ustav garantuje pravo na slobodu vjere, savjesti i slobodu vjerskih i ideoloških orijentacija. Član 4. stav 1.: "Sloboda vjerovanja i savjesti i sloboda izražavanja religijskog ili filozofskog uvjerenja su nepovredivi." Stav 2.: "Zagarantirano je neometano prakticiranje religije."⁹

Njemačko pravo koje uređuje odnose države sa različitim religijama se zove Crkveno pravo (*Kirchenrecht*) ili Religijsko ustavno pravo (*Religionsverfassungsrecht*) koje je zasnovano na Vajmarskom ustavu

iz 1919. godine. Ovo pravo poštuje slobodu savjesti i vjeroispovijesti pojedinaca i vjerskih zajednica. Zakonom se uvažavaju i štite vjerska prava kao takva bez obzira na religijsku pripadnost, pa time nije riječ o ekskluzivnoj zaštiti samo kršćanskih ili protestantskih zajednica. Doduše, u praksi su stvari malo složenije jer neke vjerske zajednice nailaze na više teškoća u pronalaganju svoga mjesta u okvirima koje nudi zakonodavstvo o vjerskim pitanjima nego druge vjerske zajednice.

Savezna Republika Njemačka je federalna država sastavljena od 13 pokrajina ili saveznih zemalja (*Bundesländer*) i tri grada koja imaju status samostalnih gradova (*Freistaat*), (Berlin, Hamburg, Bremen). Površina Njemačke je 357.000 km², a sa 82 miliona stanovnika Njemačka je prva zemlja Evropske unije po broju stanovnika.

Zbog federalnog uređenja zemlje, savezna uprava ima ograničene ovlasti i ne obavlja neposredno sve javne poslove, već se većina njihovog neposrednog provođenja prepušta nižim razinama vlasti, a savezna razina je zadužena za njihovu regulaciju.¹⁰

U skladu s odredbama Ustava SR Njemačke, sve ovlasti koje ne

pripadaju izričito djelokrugu saveznih vlasti pripadaju pokrajinama koje, prema tome, imaju vlastitu jurisdikciju. U tom su smislu savezne pokrajine su direktno nadležne za obrazovanje (osnovno, srednje i univerzitetsko) i vjerske zajednice (čl. 70. st. 1).¹¹ Ta njihova isključiva nadležnost, koja omogućuje da ustav svake pokrajine sadržava vlastite odredbe kojima se uređuju odnosi s crkvom, ostvaruje se uz puno uvažavanje temeljnih načela koja precizira čl. 140.¹² Ustava. Savezne pokrajine imaju punu slobodu djelovanja pod uvjetom da ne krše zahtjeve Ustava.

3. Institucionalna saradnja vjerskih zajednica i države

U središtu njemačkog prava kojim se uređuju odnosi države i crkve jest načelo institucionalizirane saradnje vjerskih zajednica i države koje najbolje dolazi do izražaja u priznavanju vjerskim zajednicama statusa priznatih vjerskih zajednica ili korporacija priznatog pravnog subjekta. Status vjerskih zajednica kao priznatih pravnih tijela u središtu je njemačkog prava koje uređuje odnose države i crkve. Vjersku zajednicu sa statusom pravnog tijela kako navodi

⁷ Član 136. Vajmarskog ustava glasi: "Građanska prava i obaveze nisu uslovljena niti ograničena vršenjem vjerskih sloboda. Uživanje građanskih prava i prijem u javnu funkciju je nezavisno od religiozne ispovijesti. Niko nije obavezan da otkriva svoje vjersko uvjerenje. Vlasti imaju pravo da pitaju u vezi pripadnosti religijskom društvu samo u onoj mjeri u kojoj zavisi od prava i obaveza ili ako to zahtijeva statutarno uređenje ili statistička istraživanja."

Član 137.

"Ne postoji državna crkva. Sloboda udruživanja vjerskih društava je zagarantovana. Udruživanje vjerskih društava unutar teritorije Rajha ne podliježe nikakvim ograničenjima. Svako vjersko društvo se organizuje i upravlja nezavisno u svojim poslovima, u granicama zakona koji se odnosi na sve. Posjeduje svoje kancelarije bez učešća države ili općine.

Vjerska društva stiču pravnu sposobnost prema opštim odredbama građanskog prava.

Vjerska društva ostaju korporacije javnog prava, ukoliko su ranije bile. Druga vjerska društva trebaju na njihov zahtjev dobiti jednaka prava ako garantuju trajnost njihovim ustavom i brojem njihovih članova. Ako se nekoliko takvih vjerskih društava javnog prava udruži i formira krovnu organizaciju, onda je krovna organizacija korporacija javnog prava. Vjerska društva koja su javne korporacije, imaju pravo na osnovu građanske porezne liste da sakupljaju porez u skladu s poreznim propisima. Vjerska društva su izjednačena sa udruženjima koja su posvećena zajedničkoj ideologiji. Ukoliko implementacija ovih odredaba zahtijeva dalje regulisanje, onda postaje predmet državnog zakonodavstva. https://de.wikisource.org/wiki/Verfassung_des_Deutschen_Reichs, datum pregleda 05.07.18.

⁸ Thierry Rambaud, Odvojenost crkve od države u Njemačkoj i Francuskoj: komparativna analiza. Tekst je izvorno

objavljen u časopisu *Société, droit et religion* (2011, 2), Tekst je s francuskoga preveo Željko Klarić, 2013., str.4.

⁹ *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, (Njemački Osnovni zakon za saveznu republiku Njemačku, str. 14-15., 2007.

¹⁰ Romea Manojlović, *Javna uprava i politički sustav Savezne Republike Njemačke: modernizacija kroz očuvanje tradicije*. u časopisu *Hrvatska i komparativna javna uprava* 2015., str. 144. Rad je izrađen u okviru znanstvenoistraživačkog projekta "Hrvatski pravni sustav" Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

¹¹ Član 70. (1) "Savezne zemlje imaju pravo na zakonsku regulativu, ukoliko Osnovni zakon ne daje zakonodavne ovlasti". *Njemački Osnovni zakon za saveznu republiku Njemačku*, str. 17.

¹² Član 140. "Odredbe članova 136, 137, 138, 139 i 141 njemačkog Ustava od 11. avgusta 1919. su dio Osnovnog zakona. *Njemački Osnovni zakon za saveznu republiku Njemačku*, str.45.

T. Raumbaud¹³ možemo definirati kao: "zajednicu koja, iako nije uključena u državnu upravu i ne obavlja državne zadaće, uživa status pravnog tijela i u tom smislu raspolaze "javnim ovlastima."¹⁴ Da bismo pojasnili način pristupanja i priznavanja statusa korporacije priznatog pravnog subjekta jednoj vjerskoj zajednici navest ćemo uslove koje država ima u vidu kada ulazi u ove procese i sklapanje Državnih ugovora (Staatsvertrag) ili konkordata (Konkordat).

"Na osnovu empirijskih pokazatelja Njemačka država u dijalogu sa religijskom zajednicom ima u vidu tri hipoteze: antropološku (potreba čovjeka za transcendentnošću), genesis (explicitno zapadno razumijevanje judeo-kršćanske forme religije) i važeću (simboličku- prema tradiciji koncepcije društva sa važećom simbolikom).

Svaka od ovih hipoteza svoje ostvarenje i primjenu nalazi u subsidiarnom načinu saradnje države i etabliranih religijskih zajednica. A subsidiarnost znači da država povjerava vlastite nadležnosti, poslove, zadatke ili aktivnosti direktno svojim partnerima. Ti partneri onda umjesto države obavljaju, regulišu i ispunjavaju obavezu države, u ovom slučaju su to religijske zajednice. To znači da religijske zajednice kao općekorisni društveni subjekti doprinose društvenom boljitku i ispunjavaju potrebu društva u ove tri hipoteze. Država prema principu subsidiarnosti finansijski i infrastrukturno pomaže rad religijskih zajednica ali nema pravo da se u sadržajnom (suštinskom, teološkom i ideološkom) smislu miješa u rad religijskih zajednica, ukoliko njihov rad ne izlazi iz okvira demokratskih standarda i zakonskih regulativa. Jedna važna karakteristika ove saradnje jeste da

se ona u potpunosti realizuje samo kroz institucionalnu saradnju. Iz tog statusa proizlazi formalna i normativna saradnja države sa religijskom zajednicom i ona se proširuje na brojne segmente kao što su: univerziteti, škole, bolnice, starački domovi, vojska, obdaništa, humanitarni rad, dobrovoljna društva i druge."¹⁵

Priznavanje statusa priznate vjerske zajednice ili korporacije javnog prava u nadležnosti je saveznih pokrajina. U nekim su pokrajinama za to nadležne zakonodavne vlasti (Bremen, Sjeverna Rajna-Zapadna Falačka), a u drugima tijela upravne vlasti. Priznavanje tog statusa može biti predmet zakonske odredbe (*Rechtsverordnung*), kao u Hamburgu, odgovarajuće odluke pokrajinske vlade, kao u Berlinu ili Donjoj Saskoj, ili naprosto odobrenja ministra koji je nadležan za odnose s vjerskim zajednicama, kao u Bavarskoj.

4. Religijska zajednica i religijsko udruženje

Poseban izazov za muslimane u Njemačkoj predstavlja pitanje priznavanja islamskih zajednica kao vjerskih zajednica i dodjeljivanje statusa priznate vjerske zajednice (Religionsgemeinschaft). Vajmarski ustav iz 1919. godine nije tretirao muslimanske zajednice, koje su se tek poslije Drugog svjetskog rata počele organizirati na način koji je bio zastupljen u zemljama iz kojih dolaze i koji je bio prilagođen novom društvenom kontekstu. Ovaj način organizovanja koji se zadržao i do dan-danas nije jednoobrazno uređen niti ima institucionalnu i strogu hijerarhiju poput crkava. Riječ je o vjerskim zajednicama i nacionalnim krovnim organizacijama koje se sporadično ponovo spajaju u nadkrovne organizacije.

Njemački pravni sistem u okviru udruženja privatnog prava (udruženje građana) poznaje dvije kategorije vjerskih zajednica sa različitim značenjima: religijska zajednica (*Religionsgemeinschaft*) i religijsko udruženje (*Religiöser Verein*). Religijska udruženja se organiziraju po pravnim odredbama o građanskim udruženjima, prema njemačkom građanskom zakonu (*Deutsches Vereinsrecht*).¹⁶ Za razliku od nekih drugih zemalja (poput Austrije) u Njemačkoj ne postoji formalno priznanje vjerskih zajednica putem državnih organa prema ovom pravnom osnovu, svaka zajednica koja ispuni sljedeće uvjete se smatra vjerskim udruženjem, a to su:

- a) Vjerska zajednica se sastoji od grupe ljudi, tj. mora imati svoje članove.
- b) Mora ukazivati na trajnost i organizacionu strukturu. Najmanje dvije osobe se moraju udružiti sa ciljem da se na duže vrijeme posvete prakticovanju svoje vjere. Ovo je pravilo ako udruženje nije pravno lice. Za udruženje kao pravno lice potrebno je sedam osoba.
- c) Vjerska zajednica mora biti posvećena njegovanju prakse određene religije. Jedno udruženje koje je sačinjeno od više različitih religija se ne ubraja u vjersku zajednicu. Vjerska udruženja koja se posvećuju drugim aktivnostima (kultura, sport) ne predstavljaju vjersku zajednicu, ali to ne sprječava vjersku zajednicu čiju osnovu čine vjerske aktivnosti da se bavi i drugim aktivnostima.
- d) Sveobuhvatno ispunjavanje konfesionalnih zadataka koji karakterišu vjersko društvo, a ne samo djelomično.¹⁷

¹³ Thierry Rambaud, profesor javnog prava na Sveučilištu Paris Descartes i na pariškom Institutu političkih nauka (Sciences Po), stručni savjetnik Vijeća Europe, bivši član Stručnog povjerenstva za odnose religije i javnih vlasti francuskog Ministarstva unutarnjih poslova.

¹⁴ Thierry Rambaud, (2011) str. 2.

¹⁵ Muhamed Baščelić, Institucionalno-strukturalni i politički dijalog sa religijskim zajednicama, *Preporod*, br. 7/1065, 01 April 2016, str. 51.

¹⁶ Amir Karić, Uređenje odnosa između države i religije u zemljama Evropske unije. Slučaj: Velika Britanija, Njemačka

i Švedska, *Znakovi vremena*, Sarajevo, 2010. Vol. 13, broj 50, str. 202.

¹⁷ Heinrich de Wall, *Das Verhältnis von Staat und Religionsgemeinschaften*, (Odnos države prema vjerskim zajednicama), u djelu *Christentum und Islam in Deutschland (Kršćanstvo i islam u Njemačkoj)*, Herder, Freiburg, 2015., str. 152-153.

Na pitanje da li islamske zajednice u Njemačkoj ispunjavaju ove uvjete Heinrich de Wall odgovara: "Džamijske mjesne zajednice redovno ispunjavaju pojam vjerske zajednice." Međutim, što se tiče drugih vanmjesnih aktivnosti kao što je doprinos vjerskih zajednica vjeronauci u javnim školama ili teološkom visokom obrazovanju iz praktičnih razloga nije moguće oslanjati se na mjesne zajednice, nego je potreban angažman jednog tijela koje je na pokrajinskom nivou ustrojeno i koje može na području pokrajine da djeluje".¹⁸

Presudom Saveznog upravnog suda od 23.02.2005., je otklonjena dilema da li krovne organizacije mogu biti vjerske zajednice. Sud je donio odluku da krovna organizacija može biti vjerska zajednica ako se udruženje zasniva na fizičkim licima na najnižem nivou,¹⁹ tj. ako u lokalnim zajednicama ima dovoljan broj članova.

5. Uvjeti za priznavanje statusa priznate vjerske zajednice (religionsgemeinschaft)

S obzirom da su islamske zajednice vjerske zajednice, kako to muslimani razumijevaju, i da ne postoji zakon kojim bi one bile priznate (jer se radi o svjetski priznatoj religiji), jedine alternative kako bi muslimani uživali više prava jeste putem zadbivanja statusa priznate vjerske zajednice (*Religionsgemeinschaft*), Korporacije javnog prava (*Körperschaft des öffentlichen Rechts*) ili potpisivanje državnog ugovora (*Staatsvertrag*)²⁰.

Religijske zajednice koje su postojale u vrijeme donošenja Vajmarskog ustava 1919. godine, odnosno nekoliko kršćanskih crkava, su priznate kao korporacije, dok su ostale mogle tražiti takav status. Do sada je takav status stekla jevrejska zajednica 1963, zatim behajjska i ahmedijska

zajednica u 2013. godini. Pravni osnov za dodjelu statusa priznate vjerske zajednice (*Religionsgemeinschaft*) i Korporacije javnog prava (*Körperschaft des öffentlichen Rechts*) proizilazi iz člana 140. Ustava. Shodno ovom članu, vjerske zajednice ostaju priznate vjerske zajednice ili korporacije javnog prava, ukoliko su ranije bile takve. Ovo se odnosilo na kršćanske crkve, takozvane stare korporacije. Za ostale vjerske zajednice primjenjuje se član 137. stav 5. Vajmarskog ustava (WRV) koji glasi: "Druga vjerska društva mogu dobiti na njihov zahtjev jednaka prava ako garantuju trajnost njihovim ustavom i brojem njihovih članova. Ako se nekoliko takvih vjerskih društava javnog prava udruži i formira krovnu organizaciju, onda je krovna organizacija javno-pravno tijelo.

Da bi bilo koja zajednica zadržala status priznate vjerske zajednice (*Religionsgemeinschaft*), ona treba da ispuni nekoliko uvjeta. Te uvjete možemo podijeliti na formalne i implicitne uvjete.

5.1. Formalni uvjeti

5.1.1. Zahtjev

Član 137. Vajmarskog ustava (WRV) ukazuje da one zajednice koje nisu korporacije mogu to zahtijevati. Zahtjev ne može aplicirati pojedinac, to može učiniti vjerska zajednica koja svojim ustrojem ukazuje na minimum unutrašnje organizacije predviđene zakonom. Prvi zahtjev za dodjelu korporacije javnog prava je upućen 1954. godine, i do sada je podneseno 15 zahtjeva koji su ili odbijeni ili su ostali neriješeni. Nasuprot tome, Ahmedijska zajednica u Hessenu je 2013. godine zadobila ovaj status koju Nijemci smatraju islamskom iako ona svojim učenjem izlazi iz okvira islama.

na vjerske zajednice ovim ugovorom se garantuje sloboda vjerovanja, uređuju se islamski praznici, pitanje obrazovanja, visokog školstva, pitanje vjeronauke, vjerske brige u posebnim ustanovama, daje se mogućnost korištenja medija, garantuje

5.1.2. Vjerska zajednica

Aplicirati mogu vjerske ili ideološke zajednice/udruženja. Ideološke zajednice su izjednačene sa vjerskim zajednicama i za njih važe isti uvjeti. Vjerska zajednica je udruženje čiji pripadnici jedne konfesije se posvećuju sveobuhvatnom ispunjavanju zadaća koje njihova konfesija nalaže, zato je članstvo, u statističkom smislu, identifikacioni dio jedne vjerske zajednice.

5.1.3. Garantovanje trajnosti

Član 137. WRV zahtjeva od vjerskih zajednica da putem statuta (*Verfassung*) i broja članova garantuju trajnost svog djelovanja. Na ovaj način treba da se spriječi dodjeljivanje statusa nestabilnim zajednicama kao i onima koje su u fazi nastajanja. Garancija trajanja kako Kirchhof navodi "podrazumijeva da je vjerska zajednica stabilno pravno lice sa jasnom organizacionom strukturom, da može donositi odluke, da posjeduje dugoročnu sposobnost saradivanja sa slobodnim demokratskim osnovnim poretom."²¹

a) Statut

Izraz "Verfassung" (ustav ili statut) pomalo je nejasan i ne može se lako definirati. U zadnje vrijeme u široj društvenoj upotrebi je izraz *Satzung* (statut) koji ima direktnije značenje u odnosu na udruženje. Čini se, međutim, da iz upravljačke i sudske prakse proizilazi potreba za unutaršnjim ustrojem, propisanim zakonom o udruženju građana (*Vereinsrecht*) u kojem vjerska zajednica ima tijelo ovlašteno govoriti u njezino ime, čime se definiše organizaciona struktura i nadležnosti. Pritom se traži ne samo da takvo tijelo predstavlja vjersku zajednicu, nego i da je sposobno donositi samostalne i obavezujuće odluke u vezi s njezinom doktrinom i unutaršnjim ustrojem. To tijelo mora

se pravo na uspostavljanje vjerskih objekata, uređuju se pitanja ukopavanja i dr.

²¹ Paul Kirchhof, *Handbuch des Staatskirchenrechts (Knjiga crkvenog ustavnog prava)*, svezak 1, drugo izdanje, Heidelberg, 2009. str. 684.

¹⁸ Ibid, str. 153.

¹⁹ <http://www.islamiq.de/2016/01/10/14843/>, datum posjete: 08.07.18.

²⁰ Staatsvertrag (Državni ugovor) je ugovor u kojem je najmanje jedna od ugovorenih strana državni organ. U odnosu

biti sposobno odlučivati o organizacionoj budućnosti zajednice.²² Ovaj pojam kako smo vidjeli se ne odnosi na statut zajednice kao takav, nego se ima shvatiti u kontekstu člana 137. WRV i odnosi se na stvarno stanje zajednice kao što su finansijska sredstva, minimalno vrijeme postojanja i intenzitet vjerskog života.

Islamsko učenje ne poznaje crkvenu hijerarhiju što znatno otežava komunikaciju i predstavljanje muslimana prema državi kao i uklapanje islama u pravni sustav. Uprkos procesu institucionalizacije gdje se lokalni džemati udružuju u veće zajednice, krovne organizacije, muslimani su organizirani na mnoštvo malih džemata ustrojenih prema vlastitom izboru a u skladu s njemačkim građanskim zakonikom (*Bürgerliches Gesetzbuch*) i zato nisu dovoljno organizirani da bi predstavljali jednog partnera u kojega se država može pouzdati.

b) Broj pripadnika.

Pripadnici vjerskih zajednica bi trebali činiti najmanje hiljaditi dio ukupnog broja stanovnika jedne pokrajine. S tim u vezi je Konferencija pokrajinskih ministara zaduženih za odnose s vjerskim zajednicama, održana 1954. o temi dodjele statusa korporacije javnog prava, precizirala da "broj pripadnika mora biti dovoljno velik da organizacija ima stanovito značenje za javni život". Uz to, s obzirom na ovlasti i prava povezana s tim statusom, savezno zakonodavstvo nameće vjerskim zajednicama jasna pravila glede sticanja ili gubitka prava na članstvo u njima. Što se pak tiče izlaska iz priznate vjerske zajednice koja ima status Korporacije javnog prava, reguliranje prava na izlazak u skladu sa zaštitom slobode savjesti povjereno je zakonodavcu tj. državnim institucijama koje imaju kontrolu nad vjerskim zajednicama, *de facto* i *de jure*, u skladu sa Ustavom pokrajine.. To se rješenje opravdava činjenicom da neke vjerske zajednice ne dopuštaju to pravo (pritom mislimo ponajprije na kanonsko pravo).²³

Da broj članova nije toliko relevantan svjedoči nam i presuda višeg suda u Hessenu koji je zajednici Behaija dodijelio status korporacije javnog prava 2013. godine, iako je broj njihovih članova bio ispod jednog procenta ukupnog stanovništva pokrajine Hessen. Sud je svoju odluku obrazložio da su Behaije prisutne u Njemačkoj više od 100 godina i da su unatoč represiji Trećeg Rajha bilježili konstantan porast članova. Stoga, broj članova nije presudan kod dodjeljivanja ovog statusa.

5.2. Implicitni uvjeti

Implicitne i subjektivne uvjete ustavni tekst ne navodi, ali ih u širem društvenom kontekstu itekako podrazumijeva. Da bi dobila status priznate vjerske zajednice ili korporacije pravnog tijela, vjerska zajednica mora ne samo poštovati zakone i javni poredak, nego i biti lojalna državi. Jednom od svojih najvažnijih presuda u tom smislu, je i presuda Saveznog upravnog suda (*Bundesverwaltungsgericht*) koji je zahtijevao od Jehovinih svjedoka, osim pukog poštovanja zakona (*Rechtstreu*), i lojalnost prema državi (*Staatsloyalität*), kako bi im priznala status priznate vjerske zajednice i korporacije pravnog tijela. Ova odluka je obrazložena time da oni odbijaju služenje vojnog roka u njemačkoj vojsci (*Bundeswehr*) i izlazak na izbore koji su temelj pravnog poretka države. U tim uvjetima nije bilo ni govora da se toj vjerskoj zajednici prizna status priznate vjerske zajednice. Doduše, zajamčene su joj minimalne garancije za zaštitu temeljnih vjerskih prava, ali njezina doktrina joj onemogućava pravu saradnju sa državom.

Pored lojalnosti diskutuje se o još nekim uvjetima kao što su dignitet, tj. dostojnost priznavanja, značaj u javnom životu i identifikacija sa zapadno-evropskom kulturom. Ovi uvjeti nisu u skladu sa smislom niti ciljem korporativnog statusa i protiv se Vajmarskom ustavu koji je

donesen kao kompromisno rješenje kako bi već postojećim korporacijama potvrdio njihov status i kako bi drugim vjerskim zajednicama omogućio zadobivanje korporativnog statusa.

Kada je riječ o islamu J. Kunze dektuje da je problem ustavnog priznanja islama u Njemačkoj: "nedostatak samoorganizacije muslimana i da islam u svojoj klasičnoj formi, ne poznaje javno- pravna tijela, kao što ne poznaje vjerske zajednice u smislu personalnih udruženja."²⁴

Ova teza je djelimično samo tačna u odnosu na klasično tumačenje islama jer je islam bio državna religija prema jednom drugačijem pravnom poretku, što je i danas slučaj u mnogim muslimanskim zemljama, ali nije tačno da islam ne poznaje vjersku pluralnost i da joj ne poklanja posebnu pažnju. Ta pažnja prema drugim vjerskim zajednicama je i u pravnom smislu na visokom nivou i ne stoji da islam ne priznaje vjerska prava drugim vjerskim zajednicama u svakom smislu. Problem nastaje, ondje gdje muslimani nisu izjednačeni sa pripadnicima drugih religija i gdje moraju tražiti posebne statute, ugovore i garancije kako bi zadobili svoja prava. U novonastalim državama gdje je islam državna religija postoje ministarstva za vjerske poslove za muslimane i za nemuslimane. U sekularnim državama gdje tradicionalno žive muslimani formirane su zasebne islamske zajednice. Njemačka spada u države gdje se usljed migracijskih procesa našao veliki broj muslimanskih zajednica koje se još uvijek nisu oslobodile običajnog mentaliteta zemlje porijekla.

Neki zahtijevaju da islamske zajednice u svojoj strukturalnoj organizaciji budu poput crkava, međutim zanemaruju činjenicu da se učenja islama i kršćanstva bitno razlikuju. U vjerskom smislu nije nužno biti u nekoj vjerskoj zajednici da bi bio musliman dok se kršćanin može biti samo kroz crkvu.

Za neke kao što je J. Kuntze je diskutabilno da li su razne grupe muslimana u Njemačkoj religijske zajednice u smislu

²² Thierry Rambaud, (2011), str. 8.

²³ Ibid, str. 8.

²⁴ Johannes Kuntze, *Bürgerliche Mitgliedschaft in Religionsgemeinschaften*, (Građansko

članstvo u vjerskim zajednicama), Universitätsverlag, Göttingen 2013., str. 327.

Ustava, te smatra da bi ih trebalo sa oprezom nazivati "vjerske zajednice".²⁵

Jedan od problema na putu priznavanja muslimanskih zajednica kao priznatih vjerskih zajednica jeste broj članova. Muslimani su članovi određenog džemata koji su organizovani kao registrovana udruženja.²⁶ Ako postoji članstvo u džematu, onda je ono validno samo za jednu osobu u porodici. Preostali članovi porodice pravno gledajući nisu članovi džemata, jer je najčešće samo glava porodice nosilac članstva za cijelu porodicu. Iz tog razloga, brojevi članova i brojevi posjetilaca u petak (na džumi namazu) se drastično razlikuju kao i broj "zvaničnih" i "nezvaničnih" članova. Za priznatu vjersku zajednicu (Religionsgemeinschaft) je nužno da broj članova bude vidljiv u registru ili imeniku članova ko je član a ko nije.

6. Status korporacije javnog prava

Za status Korporacije javnog prava (Körperschaft des öffentlichen Rechts) osim ovih naprijed spomenutih "normalnih" uslova koji su potrebni za status priznate vjerske zajednice (Religionsgemeinschaft), potrebni su i drugi brojni formalni uslovi, dokumenti, izjave itd. Ti uslovi se odnose i na vjerske zajednice kao pravna lica ali i na članove kao fizička lica. Potrebni su određeni ugovori između vjerske zajednice i dotičnog člana kao npr. krštenica koja ima važnu ulogu. Zatim, izjava poslodavcu u vezi dodatnog oporezivanja ličnog dohotka, izjave državnim nadležnim institucijama o članstvu radi plaćanja ili neplaćanja vjerskog poreza. Također, izjave o posjedovanju i vlasništvu nad nekretninama. Država direktno olakšava administraciju navedenoga i vrši administrativnu uslugu ovim vjerskim zajednicama i za to uzima određenu nadoknadu. Iz toga proizlazi

da je princip subsidijaritet, koji smo spomenuli, itekako važan u uzajamnoj podršci. Time se dolazi do jednog ključnog saznanja a to je da ovaj status u društveno-pravnom poretku odslikava privrženost društva i države vrijednostima dotične vjerske zajednice. Za muslimanske vjerske zajednice je ovaj status još uvijek samo "misao-na imenica" i neka daleka budućnost.

7. Državni ugovor (staatsvertrag)

Jedan od načina na koji islamske zajednice mogu ostvariti više prava jeste i državni ugovor (*Staatsvertrag*) koji predstavlja ugovor u kojem je najmanje jedna od ugovorenih strana državni organ. U odnosu na vjerske zajednice ovim ugovorom se garantuje sloboda vjerovanja, uređuju se odredbe o praznicima jedne priznate vjerske zajednice (izjednačavaju se muslimanske praznici sa crkvenim praznicima), uređuje se pitanje obrazovanja, visokog školstva, pitanje vjeronauke u školama, vjerske brige u posebnim ustanovama, daje se mogućnost korištenja medija, garantuje se pravo na uspostavljanje vjerskih objekata, uređuju se pitanja ukopavanja i dr.

Potpisivanje državnog ugovora je u nadležnosti saveznih pokrajina, tako da svaka pokrajina može odlučiti s kim će sklopiti ovaj ugovor. Državni ugovor u Njemačkoj u ovom slučaju ne mora biti samo između dvije zemlje, može biti između pokrajine i manjih institucija kao što su udruženja, humanitarne organizacije, naučne ustanove i dr. Za sklapanje tih ugovora ne postoje posebni kriteriji, osim što je nužno utvrditi ako se ugovor sklapa sa nekom vjerskom zajednicom da li je ona u stvarnosti vjerska zajednica u smislu člana 140. Ustava SR Njemačke. Jedini kriterij je dakle da se ustanovi da je strana koja sklapa ugovor sa pokrajinom registrovana, pravno lice (registrovano udruženje, organizacija),

jer pokrajine ne mogu sklapati ugovore sa privatnim osobama.

Ove ugovore su do sada sklopili savezna zemlja (*Freistaat*) Hamburg 2012. sa pokrajinskom krovnom organizacijom DITIB, VIKZ i sa Schura Hamburg,²⁷ i savezna zemlja (*Freistaat*) Bremen 2013. također sa DITIB, VIKZ i Schura Bremen²⁸ dok je u pokrajini Niedersachsen postignut dogovor o osnivanju Vijeća za islamsku teologiju koji će koordinirati osnivanje i rad islamskog univerziteta u Osnabrücku.

Državni ugovor mnogi smatraju preliminarnom fazom koja prethodi zadobivanju statusa priznate vjerske zajednice a kasnije i korporacije javnog prava što bi islamske zajednice i u ostalim dijelovima Njemačke trebale uzeti kao primjer i iskoristili ovu pravnu mogućnost.

8. Trenutno stanje

Već sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog vijeka (u to vrijeme kao pojedinačne džamijske zajednice, kasnije kao veća udruženja tj. krovne organizacije), islamske vjerske zajednice tražile su priznanje statusa priznate vjerske zajednice (Religionsgemeinschaft). Dodjela ovog statusa je, kao što smo istakli, u nadležnosti saveznih pokrajina. U većini slučajeva aplikacija mora biti upućena odgovarajućem Ministarstvu kulture. Neki od ovih zahtjeva su odbačeni ili zahtjevima još nije odgovoreno.

Za dodjeljivanje statusa priznate vjerske zajednice nije uvjet da svi muslimani budu organizirani u jednu islamsku zajednicu. Svaka krovna zajednica može ponaosob da podnese zahtjev u saveznoj pokrajini u kojoj je organizovana kao što je to učinilo Udruženje islamskih kulturnih centara (VIKZ) u Sjevernoj Pofaliji (NRW) 1979. a nakon što ovom zahtjevu nije udovoljeno ponovo 1994. Islamska zajednica Bošnjaka u Njemačkoj također ima mogućnost da neovisno od

²⁵ Johannes Kuntze, (2013), str. 327.

²⁶ U njemačkoj jurisprudenciji, zakon o udruženjima je pravno polje koje reguliše osnivanje i organizaciju udruženja. Regulisan je u Građanskom zakoniku (BGB).

²⁷ Šura – Islamska vjerska zajednica Hamburg e.V. (Schura Hamburg) je udruženje islamskih organizacija u Hamburgu koja okuplja 31. islamsku zajednicu i udruženja. Islamska zajednica Bošnjaka u Hamburgu je također član Šure.

²⁸ Šura – Islamska vjerska zajednica Bremen e.V. (Schura Bremen) je udruženje islamskih organizacija u Bremenu koja okuplja 25. islamskih zajednica i udruženja. Islamska zajednica Bošnjaka u Bremenu je također član Šure.

ostalnih zajednica podnese ovaj zahtjev nakon što ispuni formalne i implicitne uslove na pokrajinskom nivou.

Muslimani, u slučaju da zahtjev bude odbijen, imaju pravo da se žale na presudu pokrajinskog suda i da slučaj predaju saveznom sudu. Koliko nam je poznato, zajednice koje su do sada podnosile zahtjeve, nisu pokretale sudske postupke zbog odbijanja pokrajinskih vlasti da pozitivno odgovore na njihove zahtjeve niti su tražile zaštitu prava na saveznim sudovima radi diskriminacije.

9. Zaključak

Nepriznavanje islamskih vjerskih zajednica u Njemačkoj je, možda nakon sedamdeset godina od prvih većih muslimanskih zajednica, više političke prirode nego stvarni pravni problem.²⁹ Djelimično skeptična ili čak nepovoljna

klima spram islama, dodatno komplikuje pregovore. Pored toga, muslimani moraju da se kvalitetno organizuju, moraju da osnuju regionalna udruženja ili vijeća, da razvijaju koncepte članstva, pruže transparentnu sliku o svom radu i da razvijaju strukture koje ispunjavaju kriterije za zakonsko priznavanje. Nakon prethodno iznesenog možemo zaključiti da je moguće da islamske zajednice postanu priznate vjerske zajednice a u budućnosti i korporacije javnog prava. Razlozi za prethodno uskraćivanje ovih prava mogu biti vezani za zajednice koje traže taj status a nisu svoj interni obrazovni proces i politiku uskladili sa demokratskim zakonima i pravilima koja su na snazi.

Vjerovatno će se u budućnosti pojaviti novi zahtjevi za sticanje ovog statusa. Integracija islama u državni "crkveni zakon" s pravom se smatra

najvećim izazovom. U narednom periodu će se integracija vjerovatno intenzivirati što za muslimane donosi svoje prednosti.

Predstavnici države i političkih stranaka sugerišu islamskim zajednicama da poduzmu više na tom polju, mada je nužno sagledati i paragrafe Vajmarskog ustava u svjetlu današnjih zbivanja i promijenjene slike društva, uvažavajući etničku i vjersku pluralnost. Negiranjem statusa vjerske zajednice islamskim zajednicama kao i neodjeljivanjem statusa priznate vjerske zajednice se uskraćuju važna prava i privilegije, dok bi njenim priznavanjem koristi imale ne samo islamske vjerske zajednice već i sama država. Time bi se poslala poruka i jasan znak protivljenja islamofobiji, odbacivanje predrasuda prema muslimanima i pokazala odlučnija nastojanja za integracijom muslimana.

²⁹ Stranka AFD na svojoj zvaničnoj internet stranici je povodom podnošenja zahtjeva od strane DITIB-a za dobivanje statusa korporacije javnog prava u Saarlandu izdala sljedeće saopštenje: "Ditib nije samo islamska vjerska zajednica već politička unaprjeđena

organizacija i proširena ruka turske države i njihovog diktatorskog šefa države. Ditib osigurava da obrazovani imami u Turskoj šire političku ideologiju Erdogana i kao prelazak na radikalni i konzervativni islam u Njemačkoj, a naročito mlade vrbuju

za konzervativnu orijentaciju islama. Ovo suprotstavlja napore integracije." <https://afd-fraktion.saarland/fraktion/2017/10/19/ditib-forderung-nach-erkennung-als-koerperschaft-des-oeffentlichen-rechts/> datum pregleda: 08.07.2018

Literatura

- Baščelić, Muhamed (2015), *Der Islam im europäischen Einigungsprozess. Wie die historische Präsenz der Muslime die Rechtskultur der EU beeinflusst hat. (Islam u evropskom procesu ujedinjenja. Kako je historijska prezentnost muslimana uticala na pravnu kulturu EU.)*.
- Baščelić, Muhamed (2016), *Institucionalno-strukturalni i politički dijalog sa religijskim zajednicama, Preporod*, Nr. 7/1065.
- De Wall, Heinrich (2015), *Das Verhältnis von Staat und Religionsgemeinschaften, (Odnos države prema vjerskim zajednicama), u djelu Christentum und Islam in Deutschland (Kršćanstvo i islam u Njemačkoj)*, Freiburg, Herder.
- Karić, Amir (2010), *Uređenje odnosa između države i religije u zemljama Evropske unije. Slučaj: Velika Britanija, Njemačka i Švedska, Znakovi vremena*, Sarajevo, 2010. Vol. 13, broj 50.
- Kirchhof, Paul (2009), *Handbuch des Staatskirchenrechts, (Knjiga crkvenog ustavnog prava), svezak 1, drugo izdanje*, Heidelberg.
- Kuntze, Johannes (2013), *Bürgerliche Mitgliedschaft in Religionsgemeinschaften, (Građansko članstvo u vjerskim zajednicama)*, Göttingen.
- Lemmen, Thomas (2002), *Islamische Vereine und Verbände, (Islamski klubovi i udruženja)*, Düsseldorf.
- Manojlović, Romea (2015), *Javna uprava i politički sustav Savezne Republike Njemačke: modernizacija kroz očuvanje tradicije*, Zagreb. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/139230>.
- Müssig, Sonja, Stephanie, Haug, Stachs, Anja (2009), *Muslimisches Leben in Deutschland, (Muslimanski život u Njemačkoj)*, dostupno na: http://www.deutsche-islamkonferenz.de/SharedDocs/Anlagen/DIK/DE/Downloads/WissenschaftPublikationen/MLD-Vollversion.pdf?__blob=publicationFile.
- Njemački Osnovni zakon za saveznu republiku Njemačku, 2007. Dostupno na: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/GG.pdf>.
- Rambaud, Thierry (2011), *Odvojenost crkve od države u Njemačkoj i Francuskoj: komparativna analiza*.
- Sen, Faruk i Hayrettin, Aydin (2002), *Islam in Deutschland, (Islam u Njemačkoj)*, Minhen.
- Yanik, Muhamet (2012), *Die Anerkennung des Islam als Religionsgemeinschaft in Deutschland, (Priznavanje islama kao vjerske zajednice u Njemačkoj)*, Bremen. Dostupno na: <https://elib.suub.uni-bremen.de/edocs/00102947-1.pdf>.

Internet

- <http://www.islamskazajednica.ba>, Izbori u Islamskoj zajednici Bošnjaka u Njemačkoj.
- <http://www.islamiq.de/2016/01/10/14843>.
- <https://afd-fraktion.saarland/fraktion/2017/10/19/ditib-forderung-nach-erkennung-als-koerperschaft-des-oeffentlichen-rechts>.

الموجز

الوضع القانوني للمشيخة الإسلامية في ألمانيا

بلال خوجيتش

يوجد في ألمانيا فئتان من المنظمات الدينية المسجلة على أسس قانونية مختلفة:

الجمعيات الأهلية، وتسجل بهدف تنفيذ النشاطات الدينية. المؤسسات العامة، التي تتمتع بحقوق تفوق كثيرا حقوق الجمعيات الأهلية.

تتنتمي إلى الفئة الأولى الجمعيات الإسلامية وجماعات المساجد التي تستخدم صيغة الجمعية الأهلية طريقة وحيدة للتسجيل. وهذا يعني أنه لا يوجد حتى الآن اعتراف بأي جمعية إسلامية على أنها تمثل طائفة دينية، بالمعنى القانوني لتلك الكلمة، ولم تمنح لأي منها صفة المؤسسة العامة. إن هذه الصيغة من التنظيم تمكّن الجمعيات الإسلامية من امتلاك ممتلكاتها الخاصة، وإقامة أماكن لأداء الشعائر الدينية، وتطبيق التعليم الديني في المراكز الإسلامية، وإبرام العقود، وتوظيف الأئمة، الخ. وتنتمي إلى الفئة الثانية المؤسسات العامة التي تتمتع بحقوق أكثر بكثير من حقوق الجمعيات الأهلية. فهذه المؤسسات لديها الحق: بتحصيل الاشتراكات من أعضائها عن طريق الضرائب؛ وإنشاء وإدارة المستشفيات ورياض الأطفال والمؤسسات التعليمية (المدارس والثانويات والكليات)؛ والمشاركة في اللجان الخلقية على مستوى السلطة الاتحادية والولايات؛ وأن يكون لها حيز مضمون في محطات الإذاعة والتلفزيون العامة، والهيئات التنظيمية؛ وأن تكون لها مقابر خاصة تديرها بنفسها؛ وأن يكون لها مكان مكفول دستوريا للعمل في الجيش والمباني العامة والمستشفيات والسجون؛ وأن تشارك في العمليات الاجتماعية؛ وأن يعامل رجال الدين معاملة الموظفين الحكوميين؛ وأن تكون هي صاحبة الاختصاص المباشر بشأن التعليم الديني في المدارس، الخ.

إن مساعي الجمعيات الإسلامية للحصول على صفة الطائفة الدينية المعترف بها أو المؤسسة العامة، لم تؤت ثمارها بعد، وذلك بسبب العوائق القانونية وقصر الفترة الزمنية لوجود المسلمين في ألمانيا. إن الحصول على هذا الوضع سيوفر للجمعيات الإسلامية كل الحقوق التي تمتلكها حاليا الجمعيات المسيحية واليهودية والأحمدية والبهائية. وتجري المباحثات والمناقشات حول هذا الموضوع منذ سنوات طويلة ضمن إطار مؤتمر الإسلام الألماني (Deutsche Islamkonferenz – DIK) الذي تم تنظيمه تحت رعاية الحكومة الاتحادية الألمانية. من الواضح أن مصلحة الدولة تكمن في أن تكون الجمعيات الإسلامية منظمة بشكل مناسب، يسهل التعاون مع أجهزة الدولة وبلورة الجهة الحقيقية التي تمثل المسلمين في ألمانيا. إننا بهذا البحث نود تعريف القراء، ولو جزئيا، بالقضية المذكورة وبالشروط اللازمة استيفائها والعقبات التي تقف في طريق منح صفة الطائفة الدينية المعترف بها أو المؤسسة، والتي لم تحصل عليها أي من الجمعيات الإسلامية حتى الآن، وبذلك تكون الجمعيات الإسلامية في موقع غير متساو بالقياس إلى الجمعيات الدينية التي تملك هذا الوضع القانوني.

الكلمات الرئيسية: الجمعيات الإسلامية، الجمعيات الدينية، الطوائف الدينية المعترف بها، المؤسسات العامة، الإسلام، دستور جمهورية فايمار، القانون الأساسي، القانون الكنسي.

Summary

THE LEGAL STATUS OF ISLAMIC COMMUNITIES IN GERMANY

Bilal Hodžić

There are two categories of religious organisations in Germany registered regarding different legal bases:

I – private law associations (citizen associations) registered with aim at realisation of religious activities.

II – public law corporations which enjoy far more legal rights than the first mentioned registered communities.

Islamic communities (jamaats) use the first, private law association, category as the only way to register their religious communities. That is to say that not a single Islamic community is registered as a religious community (Religionsgemeinschaft), in a real sense of the word, thus none have the status of public law corporation (Körperschaft des öffentlichen Rechts). The present way of organisation and registration grants Islamic communities a right to: property ownership, establishing a place for religious rituals, religious teachings within the Islamic centres, contract agreements, employment of imams etc. Whereas communities registered as public law corporations have far more legal rights, such as: collecting the membership fee as the form of taxes, establishing and maintaining hospitals as well as kindergartens, educational institutions (primary and secondary schools and faculties); these rights further include a right to participate in ethical commissions on federal and state levels, right to have their own space in public RTV services and regulative commissions, to have independent control of their own cemeteries, to have constitutionally granted right to have their activity space within the army, public institutions, hospitals and prisons; furthermore to have right to participate in social processes and right to have officials of religious communities treated as state officials who have direct authority for religious studies subject in schools etc. The efforts of Islamic communities to achieve the status of a legally recognised religious community (Religionsgemeinschaft) or to get a status of a public law corporation have, so far, not produced any results. This is partially due to a number of legal impediments and partially due to the fact that Muslims do not have a very long history in Germany. However if Islamic communities do achieve this status they will then enjoy the same rights that are presently enjoyed by Christian, Jewish, Ahmediyya, Bahai and other religious communities. This issue has been discussed for quite some time within the Conference about Islam (Deutsche Islamkonferenz – DIK) which is organised with the help of German government. It is evidently in the state interest to have adequately organised Islamic communities as this would make the cooperation with state organs easier and will give a clear picture as of who is representing Muslims in Germany. In this article we present some facts regarding this issue, we discussed requirements that need to be fulfilled as well as obstacles on the path of gaining the status of a fully recognised religious community that is public law corporation, a status not yet given to any of the Islamic communities in Germany. This places Islamic community into an unequal position with other religious communities that do enjoy this status.

Key words: Islamic communities, religious societies, recognised religious communities, public law corporation, Islam, Weimar Constitution, Canon Law